

مطالعه هویت نام خلیج فارس در نقشه‌ها و اطلس‌های موجود در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و وزارت امور خارجه

زهرا میرحسینی^۱، زهرا ابادری^۲، صفورا محرابی^۳

چکیده

این پژوهش به بررسی و تعیین هویت نام خلیج فارس در نقشه‌ها و اطلس‌های موجود در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و وزارت امور خارجه می‌پردازد. اسناد مورد مطالعه شامل ۱۴۸۲۶ نقشه و ۱۷۴ اطلس موجود در دو کتابخانه می‌باشد که از میان آنها ۶۸۹ منبع در کتابخانه ملی و ۱۶۱ منبع در کتابخانه امور خارجه مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد نام خلیج فارس در نقشه‌ها به زبان فارسی (۴۹/۳ درصد)، به زبان انگلیسی (۱۲/۲ درصد) و به زبان فرانسه (۴/۷ درصد) به کار رفته است. در اطلس‌ها به زبان فارسی (۲۵/۳ درصد)، به انگلیسی (۳۰/۵ درصد) و به فرانسه (۱۲/۱ درصد) مربوط به منطقه خاورمیانه، اروپا و آمریکا به کار رفته است. این نام در قرن ۱۴ شمسی (۱۵ ق)، همچنین ۲۰ و ۲۱ میلادی بیشترین فراوانی را داشته است. ۳ درصد نقشه‌ها و اطلس‌های موجود در دو کتابخانه قبل از قرن دوازدهم میلادی منتشر شده است. از مجموع ۶۸۹ نقشه و اطلس با عناوین خلیج فارس در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۷۴/۷ درصد نقشه و ۲۵/۳ درصد اطلس می‌باشد. از مجموع ۱۶۱ منبع مطالعه شده در وزارت امور خارجه با عناوین خلیج فارس، ۱۰۰ درصد نقشه‌ها به نام‌های خلیج فارس، الخلیج الفارسی، دریای بوشهر، Persian gulf، پرشین گلف + خلیج فارس، زبان فرانسه Golf persique، زبان آلمانی Persischer gulf، ایتالیایی Golfo persico و سایر نام‌ها بوده است. با توجه به تحقیق انجام شده این نام‌ها سندیت تاریخی دارند و اسامی مجعول فعلی مبنای تاریخی نداشته و درست نمی‌باشند.

واژگان کلیدی: هویت، خلیج فارس، نقشه، اطلس

۱- دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

z_mirhoseini@iau-tnb.ac.ir (نویسنده مسئول)

۲- دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

۳- کارشناسی‌ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی

مقدمه

خلیج فارس در حدود ۲۵ تا ۳۸ میلیون سال پیش با از بین رفتن دریای تتیس^۱ کم کم شکل گرفت. به عبارت دیگر خلیج فارس از بقایای دریای تتیس است. از حدود صد هزار سال پیش ایران کاملاً مسکونی شده بوده و در آن کویر و بیابان وجود نداشت (سحاب و محمودیان، ۱۳۸۴: ۱۲).

خلیج فارس همانند دالانی است که در واقع باقیمانده گودال بزرگی در دوران‌های گذشته زمین‌شناسی است. فشارهای حاصل از آتشفشان‌های فعال فلات ایران و مقاومت فلات عربستان در برابر این واکنش‌های تکتونیکی^۲، سبب ایجاد و توسعه عرض و عمق آن شده است (عقلمند، ۱۳۶۸: ۳۹۱). خلیج فارس جزو اندک نام‌های جغرافیایی است که کهن‌ترین اسناد نام آن را بر خود حک کرده‌اند. عده‌ای معتقدند "خلیج فارس گهواره تمدن جهان یا خاستگاه نوع بشر است". ساکنان باستانی این منطقه، از نخستین انسان‌هایی بودند که روش دریانوردی را آموخته و کشتی اختراع کرده و شرق و غرب را به یکدیگر پیوند داده‌اند. خلیج فارس از زمان باستان تا امروز اهمیت و ارزشمندی خود را از نظر جایگاه بازرگانی، انتقال فرهنگی و اهمیت راهبردی حفظ کرده است (عجم، ۱۳۸۸: ۲۰۵).

پژوهش‌های زمین‌شناسان نشان داده است که خلیج فارس چندین خلیج فرعی دارد و در دوره سوم زمین‌شناسی به وجود آمده که روزگاری برخی از جزایر آن آتشفشانی بوده است (تکمیل-همایون، ۱۳۸۱، ۱۱). ۳۰ میلیون سال قبل بر اثر فشار زیاد آب و لرزش‌های مداوم زمین در ارتفاعات بین خلیج فارس و دریای عمان شکستگی‌هایی ایجاد شد و در نتیجه تنگه هرمز پدید آمد و خلیج فارس به دریای عمان متصل شد. گفته‌اند در صورتی که تنگه هرمز پدید نمی‌آمد، خلیج فارس به مردابی راکد مبدل می‌گشت که به تدریج خشک می‌شد و جای آن را کویری همچون کویر لوت می‌گرفت (حمیدی، ۱۳۶۸: ۲۳۲).

ساکنین اولیه خلیج فارس نخست (دراویدی‌ها) بودند که ساکن کرانه‌های مکران بوده و پس از تسلط بلوچ‌ها بر آن ناحیه در نژاد بلوچ مستهلک شدند. دوم (سامی‌های) ساکن کرانه‌های عربستان بودند که چون به این منطقه آمدند (حامی‌ها) یا سیاهان آفریقایی ساکن این حدود را بیرون راندند و خود به جای آنها اقامت گزیدند. سوم (ایلامی‌ها) بودند که در مدخل خلیج فارس تا نزدیکی‌های بوشهر سکونت داشتند (سعیدی، ۱۳۶۸: ۲). ابوالقاسم محمدبن حوقل در کتاب صوره الارض که آن را به سال ۳۶۷ ه. تالیف کرده، این خلیج را "بحر فارس" نامیده است (اقتداری، ۱۳۸۷: ۲۱۶).

1- tethes sea

۲- نیروهایی که برابر حرکت صفحه‌های پوسته زمین به وجود می‌آید.

دو نقشه بسیار معتبر از کشورهای کویت و عراق در دست است که دریای جنوب ایران و جنوب شرقی را در سال‌های اخیر خلیج فارس نام می‌دهند. اول نقشه‌ای است از دائرة المعارف مشهور و بسیار پر ارزش "المنجد" و دیگری نقشه‌ای است از دائرة المعارف اقتصادی لبنانی به نام (الدلیل التجاری - للشرق الاوسط) ۱۹۷۱-۱۹۷۲ (مجتهدزاده، ۱۳۵۴: ۵۵).

«علی حمیدان»، در کتاب «سلاطین سیاه» چاپ پاریس (۱۹۶۹ م)، بارها از خلیج فارس نام برده است. روزنامه تایمز لندن در شماره ۱۶ دسامبر ۱۳۴۷/۱۹۶۸ ه.ش اظهار امیدواری کرده که دیگر نویسندگان و تاریخ نگاران عرب نیز از علی حمیدان پیروی کرده و از کوشش بیهوده در تغییر نام خلیج فارس که سده‌ها در تمامی نقشه‌های جهان، به همین نام آمده است، خودداری کنند (افشار سیستانی، ۱۳۸۱: ۱۱۲).

خلیج فارس نظر به موقعیت خاص و ممتازی که دارد از قدیمی‌ترین ازمنه تاریخ مورد توجه بشر واقع گردیده و شاید بتوان گفت یکی از قدیمی‌ترین دریاهایی را که انسان متمدن شناخته همین دریا بوده است. برخی مورخین از جمله صاحب کتاب "ملوک العرب" برآنند که خلیج فارس گاهواره تمدن عالم یا مبدا پیدایش نوع بشر می‌باشد و ساکنان آن نخستین انسانهایی بودند که طریق دریانوردی را آموخته‌اند و کشتی اختراع کردند و امواج خروشان دریا را محکوم اراده توانای خود ساخته‌اند و خاور و باختر را به یکدیگر مربوط نمودند (نشات، ۱۳۴۴: ۱۱). نام جدید خلیج فارس و نام‌های قدیم به ترتیب عبارتند از: آکوآروم پرسیکو، اریط روم، بحر الفارس، بحر قلزم، لینوس پرسیکوس، پرسیکون کا ای تاس، خلیج سرخ، دریای اریتره، دریای بابل، دریای پارس، دریای بوئیکیک، دریای سبز، دریای فارس، ذراه کامسیر، ماره پرسیکوم، نارمرتو، ناره مره تو (چکنگی، ۱۳۸۷: ۱۹۶).

خلیج فارس همواره محل حضور و کشمکش و رقابت قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای بوده است. زمانی تجارت ادویه و دیگر کالاها علت اهمیت و حضور قدرت‌ها بوده، زمانی دیگر سرکوب دزدان دریایی را بهانه‌ای برای حضور خود قلمداد می‌کردند. پس از آن نفت کشف شد و تامین امنیت شرکت‌های نفتی توجهی برای حضور قدرت‌های خارجی شد (حافظ نیا، ۱۳۹۲: ۳۴۰). خلیج فارس یکی از مناطق مورد توجه پرتغالی‌ها بود که از ابتدای سفر دریایی‌شان به سمت شرق در نقشه‌ای به نام «کانتینو» دیده شده است (انوری، ۱۳۸۶: ۲۸).

«پیتر هیلین»^۱ مورخ و دین‌شناس هم از لفظ خلیج فارس در اثر ترسیم‌اش از جهان با نام "تاریخ جهانی" که در ۱۹۵۰ به نگارش درآمده استفاده می‌کند (میرفخرایی، ۱۳۸۳: ۹).

1-Peter Heylin

خلیج فارس، پس از پنج هزار سال جنگ و ستیز در این گاهواره تمدن با آغاز قرن بیستم میلادی از حدود یکصد سال پیش در گیر و دار کشمکش‌های سیاسی و فرهنگی با دول همسایه عرب خود و استعمارگران اروپایی، روسی، چینی، ترک، تاتار، آفریقایی و آسیایی بوده است. در سال‌های اخیر نیز مصرانه و مجدانه کوشش نموده‌اند که نام خلیج فارس به «خلیج عربی و خلیج» تبدیل شود، و منافع ملی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی چند هزار ساله ایران در خلیج فارس و دریای عمان را در خطر نابودی قرار دهند. این رویه در رفتار دول عرب برای سعی در تغییر نام واقعی خلیج فارس که چهار هزار سال است به این اسم خوانده می‌شود، اثر بسیار نامطلوبی در ایران داشته است. خلیج فارس دچار جعل و تحریف گردیده و با تبلیغات دروغین همراه شده به طوری که ملت‌ها را در مقابل یکدیگر قرار داده است. در پایان نامه محروقی تحت عنوان «متغیرهای هویت بخش خلیج فارس: تهدیدها و فرصت‌ها» به اختلافات ارضی و مرزی و تلاش برای تغییر نام خلیج فارس از سوی موسسه نشنال ژئوگرافی پرداخته شده است (محروقی، ۱۳۸۷). با توجه به توضیحات فوق تحقیق حاضر در صدد است با بررسی نقشه‌ها و اطلس‌های موجود در کتابخانه وزارت امور خارجه و کتابخانه ملی ایران که مربوط به دوره‌های مختلف تاریخی هستند به شناسایی هویت نام خلیج فارس بپردازد.

اهداف پژوهش

- ۱- تعیین نام خلیج فارس در زبان‌های مختلف بر اساس نقشه‌ها و اطلس‌های موجود در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و وزارت امور خارجه
- ۲- تعیین تغییر نام خلیج فارس در طول تاریخ بر اساس نقشه‌ها و اطلس‌های موجود در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و وزارت امور خارجه
- ۳- تعیین نام خلیج فارس از نظر قدمت در نقشه‌ها و اطلس‌های موجود در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و وزارت امور خارجه
- ۴- تعیین بیشترین منابع مطالعه شده (نقشه و اطلس) براساس مناطق جغرافیایی

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نظر هدف بنیادی است و به روش تاریخی انجام شده است. برای گردآوری مطالب نیز از شیوه کتابخانه‌ای استفاده شده است. پژوهش تاریخی، پژوهشی گذشته نگر است که از طریق مطالعه عمیق منابع و موارد مربوط به گذشته، به روشن ساختن مساله مورد نظر در زمان حال

مطالعه هویت نام خلیج فارس در نقشه‌ها و اطلس‌های موجود... ۷۷

می‌پردازد (کومار^۱، ۱۳۷۴، ۶۸). جامعه مورد پژوهش مجموعه نقشه‌ها و اطلس‌های موجود در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (۸۰۰۰ نسخه) و نقشه‌های وزارت امور خارجه (۷۰۰۰ نسخه) است.

از روش سرشماری استفاده شد و کل جامعه پژوهش مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است. تعداد ۶۸۹ منبع در مجموعه کتابخانه ملی وجود داشت (شامل ۵۱۵ نقشه و ۱۷۴ اطلس)، و تعداد ۱۶۱ منبع در وزارت امور خارجه (شامل ۱۶۱ نقشه) وجود داشت. یک اطلس دو جلدی نیز از مجموع ۱۶۱ نقشه موجود در کتابخانه وزارت امور خارجه تهیه شده بود، اما، جزء منابع مورد مطالعه در نظر گرفته نشد.

برای توصیف داده‌های بدست آمده از روش‌های معمول در آمار توصیفی در قالب جداول توزیع فراوانی - رسم نمودار استفاده شد و همچنین برای تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار excel و spss نتایج تحقیق استخراج شد.

یافته‌های پژوهش

(جدول شماره ۱): توزیع فراوانی نوع منابع مطالعه شده به تفکیک محل نگهداری

نوع منبع	کتابخانه ملی		امور خارجه	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
نقشه	۵۱۵	۷۴,۷	۱۶۱	۱۰۰,۰
اطلس	۱۷۴	۲۵,۳	۰	۰,۰
جمع	۶۸۹	۱۰۰	۱۶۱	۱۰۰

چنانچه که در جدول شماره ۱ ملاحظه می‌شود، از مجموع ۶۸۹ منبع بررسی شده که در کتابخانه ملی قرار دارد، ۷۴,۷ درصد نقشه و ۲۵,۳ درصد اطلس بوده است. همچنین کلیه منابع بررسی شده که محل نگهداری آن‌ها وزارت امور خارجه قرار داشته مربوط به نقشه‌ها بوده است.

جدول شماره ۲: زبان منابع مورد مطالعه به تفکیک محل نگهداری

امور خارجه		کتابخانه ملی		زبان منابع
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۲,۴	۲۰	۵۴,۴	۳۷۵	فارسی
۳۶,۰	۵۸	۲۴,۱	۱۶۶	انگلیسی
۱,۹	۳	۶,۷	۴۶	فارسی - انگلیسی
۰,۰	۰	۲,۲	۱۵	عربی
۰,۰	۰	۲,۰	۱۴	روسی
۲۰,۵	۳۳	۵,۵	۳۸	فرانسه
۶,۲	۱۰	۲,۶	۱۸	آلمانی
۳,۷	۶	۰,۶	۴	ایتالیایی
۲,۵	۴	۱,۷	۱۲	سایر زبانها
۱۶,۸	۲۷	۰,۱	۱	نامشخص
۱۰۰	۱۶۱	۱۰۰	۶۸۹	جمع

در جدول شماره ۲ زبان منابع مورد مطالعه بررسی قرار گرفته است. در منابعی که در کتابخانه ملی قرار داشته است؛ بیشترین منابع ۵۴,۴ درصد زبان فارسی؛ ۲۴,۱ درصد زبان انگلیسی؛ و کمترین منابع ۰,۶ درصد زبان ایتالیایی و ۱,۷ درصد مربوط به سایر زبانها بوده است. ضمن این که زبان ۰,۱ درصد منابع نامشخص بوده است. در منابعی که در امور خارجه نگهداری می‌شوند؛ بیشترین منابع ۳۶ درصد زبان انگلیسی؛ ۲۰,۵ درصد زبان فرانسه؛ و کمترین منابع ۳,۷ درصد زبان ایتالیایی و ۲,۵ درصد به سایر زبانها بوده است. ضمن این که زبان ۱۶,۸ درصد نامشخص بوده است.

جدول شماره ۳: توزیع فراوانی محل انتشار منابع مورد مطالعه به تفکیک محل نگهداری

امور خارجه		کتابخانه ملی		محل انتشار
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۶,۲	۱۰	۴,۸	۳۳	آسیا
۱۳,۰	۲۱	۷۰,۵	۴۸۶	خاورمیانه
۱,۲	۲	۰,۴	۳	آفریقا
۱,۲	۲	۵,۱	۳۵	آمریکا
۶۲,۱	۱۰۰	۱۸,۹	۱۳۰	اروپا
۱,۲	۲	۰,۰	۰	استرالیا
۱۰۰	۱۳۷	۱۰۰	۶۸۷	جمع

چنانچه در جدول شماره ۳ ملاحظه می‌شود، محل انتشار منابع مورد بررسی قرار گرفته است که در کتابخانه ملی نگهداری می‌شود؛ بیشترین مربوط به منطقه خاور میانه ۷۰,۵ درصد، و کمترین مربوط به منطقه آفریقا ۰,۴ درصد بوده است. در منابع وزارت امور خارجه؛ بیشترین درصد مربوط به منطقه اروپا ۶۲,۱ درصد و کمترین ۱,۲ درصد مربوط به منطقه آفریقا؛ ۱,۲ منطقه آمریکا و ۱,۲ درصد مربوط به منطقه استرالیا بوده است.

جدول شماره ۴: توزیع فراوانی نام درج شده برای منابع مورد مطالعه به تفکیک محل نگهداری

امور خارجه		کتابخانه ملی		نام درج شده
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۱,۸	۱۹	۵۲,۰	۳۵۸	خلیج فارس
۰,۰	۰	۱,۲	۸	الخلیج الفارسی
۰,۰	۰	۱,۶	۱۱	دریای بوشهر
۲۹,۲	۴۷	۲۱,۶	۱۴۹	Persian Gulf
۱,۲	۲	۷,۴	۵۱	پرشین گلف + خلیج فارس
۲۰,۵	۳۳	۵,۵	۳۸	Golfe persique
۶,۸	۱۱	۲,۵	۱۷	Persischer Golf زبان آلمانی
۰,۰	۰	۲,۰	۱۴	زبان روسی
۳,۷	۶	۰,۴	۳	ایتالیایی Golfo Persico
۶,۲	۱۰	۱,۲	۸	Sinus persicus سینوس پرسیکوس
۵,۰	۸	۴,۵	۳۱	سایر نام‌ها
۱۵,۵	۲۵	۰,۱	۱	نام نامشخص
۱۰۰	۱۶۱	۱۰۰	۶۸۹	جمع

همان‌طور که در جدول شماره ۴ مشاهده می‌شود، در جدول فوق وضعیت نام درج شده در منابع مورد مطالعه ارزیابی شده است. در منابعی که در کتابخانه ملی نگهداری می‌شود؛ ۵۲ درصد نام خلیج فارس؛ ۱,۲ درصد نام الخلیج الفارسی؛ ۱,۶ درصد نام دریای بوشهر؛ ۲۱,۶ درصد نام Persian Gulf؛ ۷,۴ درصد نام پرشین گلف + خلیج فارس؛ ۵,۵ درصد نام Golfe persique؛ ۲,۵ درصد نام زبان آلمانی Persischer Gol؛ ۳,۷ درصد ایتالیایی Golfo Persico؛ ۶,۲ درصد سینوس پرسیکوس Sinus persicus و ۵ درصد سایر نام‌ها بوده است. ضمن این که نام ۱۵,۵ درصد منابع نامشخص بوده است.

جدول شماره ۵: توزیع فراوانی تاریخ انتشار منابع مورد مطالعه به تفکیک محل نگهداری

تاریخ انتشار		کتابخانه ملی		امور خارجه		جمع	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
شمسی و قمری	قرن دوازدهم و کمتر	۲	۰.۳	۰	۰.۰	۲	۰.۲
	قرن سیزدهم	۴	۰.۶	۲	۱.۲	۶	۰.۷
	قرن چهاردهم	۳۵۲	۵۱.۱	۸	۵.۰	۳۶۰	۴۲.۴
	قرن پانزدهم	۳	۰.۴	۰	۰.۰	۳	۰.۴
میلادی	قرن شانزدهم	۰	۰.۰	۹	۵.۶	۹	۱.۱
	قرن هفدهم	۲	۰.۳	۴	۲.۵	۶	۰.۷
	قرن هجدهم	۵	۰.۷	۳۹	۲۴.۲	۴۴	۵.۲
	قرن نوزدهم	۴۱	۶.۰	۳۰	۱۸.۶	۷۱	۸.۴
	قرن بیستم	۱۴۴	۲۰.۹	۷	۴.۳	۱۵۱	۱۷.۸
	قرن بیست و یکم	۶	۰.۹	۰	۰.۰	۶	۰.۷
	نامشخص	۱۳۰	۱۸.۹	۶۲	۳۸.۵	۱۹۲	۲۲.۶
جمع	۶۸۹	۱۰۰.۰	۱۶۱	۱۰۰.۰	۸۵۰	۱۰۰.۰	

در جدول شماره ۵ وضعیت تاریخ منابع آمده است. منابعی که در کتابخانه ملی قرار دارد، بیشترین منابع ۵۱,۱ درصد مربوط به قرن چهاردهم و ۲۰,۹ درصد مربوط به قرن بیستم است. کمترین مربوط به قرن دوازدهم کمتر و قرن ۱۷ است. از قرن ۱۶ نقشه‌ای در کتابخانه موجود نبود. ضمن این که تاریخ ۱۸,۹ درصد منابع نیز در این گروه نامشخص بوده است. در منابعی که در وزارت امور خارجه نگهداری می‌شود؛ بیشترین مربوط به قرن چهاردهم ۴۲,۲ درصد، و کمترین مربوط به قرن شانزده ۱,۱ درصد است. ضمن این که ۲۲,۶ درصد از منابع فاقد تاریخ بوده است.

در جدول شماره ۶ وضعیت زبان منابع به تفکیک نوع منبع مورد بررسی قرار گرفته است. از مجموع منابع بررسی شده ۶۷۶ مورد نقشه بوده است که زبان ۵۲,۴ درصد آن فارسی بوده است. ۲۴,۱ درصد زبان انگلیسی، ۶,۷ درصد زبان فارسی - انگلیسی، ۰,۷ درصد زبان عربی، ۰,۳ درصد زبان روسی، ۷,۵ درصد زبان فرانسوی، ۱,۹ درصد زبان آلمانی، ۱ درصد زبان ایتالیایی و ۱,۲ درصد به سایر زبان‌ها بوده است. ضمن این که زبان ۴,۱ درصد نقشه‌ها نامشخص بوده است. از مجموع منابع ۱۷۴ مورد مربوط به اطلس‌ها بوده است که زبان ۲۲,۶ درصد از منابع فارسی، ۳۵,۱ درصد انگلیسی، ۲,۳ درصد فارسی - انگلیسی، ۵,۷ درصد عربی، ۶,۹ درصد روسی، ۱۱,۵ درصد فرانسوی، ۸,۶ درصد آلمانی و ۱,۷ درصد به زبان ایتالیایی بوده است. ضمن این که زبان ۴,۶ درصد اطلس‌ها نامشخص بوده است.

جدول شماره ۶: توزیع فراوانی زبان منابع مورد مطالعه به تفکیک نوع منبع

اطلس		نقشه		زبان منابع
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۲۳.۶	۴۱	۵۲.۴	۳۵۴	فارسی
۳۵.۱	۶۱	۲۴.۱	۱۶۳	انگلیسی
۲.۳	۴	۶.۷	۴۵	فارسی - انگلیسی
۵.۷	۱۰	۰.۷	۵	عربی
۶.۹	۱۲	۰.۳	۲	روسی
۱۱.۵	۲۰	۷.۵	۵۱	فرانسه
۸.۶	۱۵	۱.۹	۱۳	آلمانی
۱.۷	۳	۱.۰	۷	ایتالیایی
۴.۶	۸	۱.۲	۸	سایر زبان‌ها
۰.۰	۰	۴.۱	۲۸	نامشخص
۱۰۰	۱۷۴	۱۰۰	۶۷۶	جمع

جدول شماره ۷: توزیع فراوانی محل انتشار منابع مورد مطالعه به تفکیک نوع منبع

اطلس		نقشه		محل انتشار
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۲.۶	۲۲	۳.۱	۲۱	آسیا
۳۳.۹	۵۹	۶۶.۳	۴۴۸	خاورمیانه
۱.۱	۲	۰.۴	۳	آفریقا
۱۲.۱	۲۱	۲.۴	۱۶	آمریکا
۳۹.۷	۶۹	۲۳.۸	۱۶۱	اروپا
۰.۰	۰	۰.۳	۲	استرالیا
۰.۶	۱	۳.۷	۲۵	نامشخص
۱۰۰	۱۷۴	۱۰۰	۶۷۶	جمع

در جدول شماره ۷، محل انتشار منابع به تفکیک نوع منبع مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش نقشه‌ها؛ ۳،۱ درصد در آسیا انتشار یافته است. ۶۶،۳ درصد در خاورمیانه، ۰،۴ درصد در آفریقا، ۲،۴ درصد در آمریکا، ۲۳،۸ درصد در اروپا و ۰،۳ درصد در استرالیا انتشار یافته است ضمن اینکه محل انتشار ۳،۷ درصد نقشه‌ها نامشخص بوده است. در بخش اطلس‌ها ۱۲،۶ درصد در آسیا،

۳۳,۹ درصد در خاورمیانه، ۱,۱ درصد در آفریقا، ۱۲,۱ درصد در آمریکا و ۳۹,۷ درصد در اروپا انتشار یافته است. ضمن اینکه ۰,۶ درصد محل انتشار نامشخص داشته است.

جدول ۸. توزیع فراوانی نام درج شده در منابع مورد مطالعه به تفکیک نوع منبع

اطلس		نقشه		نام درج شده
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۲۵,۳	۴۴	۴۹,۳	۳۳۳	خلیج فارس
۱,۱	۲	۰,۹	۶	الخلیج الفارسی
۰,۶	۱	۱,۵	۱۰	دریای بوشهر
۳۰,۵	۵۳	۲۱,۲	۱۴۳	Persian Gulf
۲,۳	۴	۷,۲	۴۹	پرشین گلف + خلیج فارس
۱۲,۱	۲۱	۷,۴	۵۰	Golfe persique
۸,۶	۱۵	۱,۹	۱۳	Persischer Golf زبان آلمانی
۶,۹	۱۲	۰,۳	۲	زبان روسی
۱,۷	۳	۰,۹	۶	Golfo Persico ایتالیایی
۰,۶	۱	۲,۵	۱۷	Sinus persicus سینوس پرسیکوس
۱۰,۳	۱۸	۳,۱	۲۱	سایر نام‌ها
۰,۰	۰	۳,۸	۲۶	نام نامشخص
۱۰۰	۱۷۴	۱۰۰	۶۷۶	جمع

در جدول فوق نام درج شده در منابع به تفکیک نوع منبع آورده شده است. در بخش نقشه‌ها، ۴۹,۳ درصد به نام خلیج فارس، ۰,۹ به نام الخلیج الفارسی، ۱,۵ درصد به نام دریای بوشهر، ۲۱,۲ درصد به نام Persian Gulf، ۷,۲ درصد به نام پرشین گلف + خلیج فارس، ۷,۴ درصد به نام Golfe persique، ۱,۹ درصد به زبان آلمانی Persischer Golf، ۰,۳ درصد به زبان روسی، ۰,۹ درصد به نام ایتالیایی Golfo Persico، ۲,۵ درصد به نام سینوس پرسیکوس Sinus persicus و ۳,۸ درصد به سایر نام‌ها بوده است ضمن این که نام ۳,۸ درصد نقشه‌ها نامشخص بوده است. در بخش اطلس‌ها ۲۵,۳ درصد به نام خلیج فارس، ۱,۱ درصد به نام الخلیج الفارسی، ۰,۶ درصد به نام دریای بوشهر، ۳۰,۵ درصد به نام Persian Gulf، ۲,۳ درصد به نام پرشین گلف + خلیج فارس، ۱۲,۱ درصد به Golfe persique، ۸,۶ درصد به زبان آلمانی Persischer Golf، ۶,۹ درصد به زبان روسی، ۱,۷ درصد به ایتالیایی Golfo Persico و ۰,۶ درصد به نام سینوس پرسیکوس Sinus persicus بوده است. ضمن اینکه ۱۰,۳ درصد اطلس‌ها به سایر نام‌ها بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که از مجموع ۶۸۹ نقشه و اطلس با عناوین خلیج فارس در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۷۴/۷ درصد نقشه و ۲۵/۳ درصد اطلس بوده است که ۳۵۸ مورد فارسی، ۳ مورد مربوط به قرن ۱۲ شمسی، ۴ مورد مربوط به قرن ۱۳ شمسی و ۲۹۱ مورد آن مربوط به قرن ۱۴ شمسی بوده، ۱۴۹ مورد انگلیسی که ۹۲ مورد مربوط به قرن ۲۰ و ۲۱ میلادی بوده و ۲۸ مورد فرانسه بوده که ۲ مورد آن مربوط به قرن ۱۴ میلادی و ۹ مورد آن مربوط به قرن‌های ۱۷ تا ۱۹ میلادی می‌باشد. از مجموع منابع مطالعه شده در کتابخانه ملی تنها چهار مورد آن به نام «خلیج عربی» ذکر شده که یک مورد نقشه رنگی در سال ۱۹۸۰ با مقیاس ۲۵۰۰۰۰۰ و سه مورد اطلس رنگی در سال‌های ۱۸۶۱، ۱۹۶۶ و ۱۹۹۳ با مقیاس متفاوت که همگی آنها در منطقه خاورمیانه چاپ گردیده است. یک مورد آن نیز با نام «خلیج» به صورت اطلس رنگی با مقیاس ۵۰۰۰۰۰۰ در سال ۲۰۰۲ در اروپا چاپ شده است. از مجموع ۱۶۱ مورد نقشه در وزارت امور خارجه با عناوین خلیج فارس ۱۲ مورد نام فارسی آن مشاهده شده که ۷ مورد مربوط به قرن ۱۴ شمسی، و ۳ مورد آن مربوط به قرن ۱۳ شمسی و کمتر از آن بوده، ۴۷ مورد انگلیسی که ۱۲ مورد مربوط به قرن ۱۹ میلادی، ۱۰ مورد آن مربوط به قرن‌های ۱۷ و ۱۸ میلادی و ۳۳ مورد فرانسه بوده که ۱۲ مورد آن مربوط به قرن ۱۹ میلادی و ۱۷ مورد آن مربوط به قرن‌های ۱۷ و ۱۸ میلادی می‌باشد.

همچنین نام خلیج فارس در قدیمی‌ترین نقشه‌های وزارت امور خارجه از قرن‌های ۱ و ۲ میلادی و در قدیمی‌ترین نقشه‌ها و اطلس‌های کتابخانه ملی از اوایل قرن ۱۷ میلادی به زبان انگلیسی مشاهده می‌شود.

از نتایج بدست آمده مجموع ۶۸۹ مورد نقشه و اطلس در کتابخانه ملی ۳۷۵ مورد یعنی ۵۴/۴ درصد فارسی بوده و از مجموع ۱۶۱ مورد نقشه وزارت امور خارجه ۵۸ مورد یعنی ۳۶ درصد زبان انگلیسی با بیشترین فراوانی و ۴ مورد یعنی ۰/۶ درصد زبان ایتالیایی در کتابخانه و ۳ مورد یعنی ۱/۹ درصد به زبان فارسی- انگلیسی در وزارت امور خارجه دارای پائین‌ترین فراوانی می‌باشند. با توجه به نقشه‌ها و اطلس‌های موجود در منابع کتابخانه ملی در قرن چهاردهم نام خلیج فارس با ۲۹۱ مورد و در وزارت امور خارجه Golf Persique با ۱۷ مورد بیشترین فراوانی و Sinus Persicus در قرن نوزدهم و بیست و یکم با ۱ مورد در کتابخانه ملی و Sinus Persicus, Persischer Golf در قرن پانزدهم و شانزدهم با ۱ مورد در وزارت امور خارجه دارای پایین‌ترین فراوانی می‌باشند. از مجموع ۱۳۸ اطلس مطالعه شده در کتابخانه ملی ۳۲ مورد نام خلیج فارس که ۲۷ مورد آن مربوط به قرن چهاردهم و از مجموع ۱۶۱ نقشه مطالعه شده در

وزارت امور خارجه ۴۲ مربوط به زبان انگلیسی در قرن ۱۹ بیشترین را دارا می‌باشند. با توجه به این اسناد می‌توان نتیجه گرفت که نام خلیج فارس طی قرون متمادی شناخته شده و مورد استفاده در نقشه‌ها و اطلس‌های گوناگون جهان بوده است و استفاده از نام خلیج عربی به دهه‌ای اخیر و در منطقه خاورمیانه بر می‌گردد و داری اصالت تاریخی نیست.

پیشنهادهای کاربردی:

- ۱- تهیه دفاع نامه جامع و کاملی درباره نام خلیج فارس به دو زبان عربی و انگلیسی از طرف دولت جمهوری اسلامی ایران و ارسال آن به همه سازمان‌های بین‌المللی؛ از جمله کنفرانس یکسان‌سازی اسامی جغرافیایی سازمان ملل" و موسسه‌های کارتوگرافی و انتشاراتی مشهور جهان، در خواست برای خواندن و نوشتن درست این نام.
 - ۲- برگزاری المپیادهای بین‌المللی دو سالانه‌ی دانشجویی در رشته‌های تاریخ، جغرافیا و اقیانوس شناسی با نام "المپیاد خلیج فارس".
 - ۳- نام گذاری یکی از مناسبت‌های مهم سال، به ویژه ایامی مثل یکی از روزهای ۲۹ اسفند، روز ملی شدن صنعت نفت، زیرا این روز منجر به برانگیختن خشم انگلیسی‌ها و آغاز توطئه‌ی تغییر نام خلیج فارس شد؛ روز ۹ آذر بازگشت جزایر سه‌گانه به ایران، روز ۱۲ تیر روز اخراج پرتغالی‌ها از خلیج فارس به نام روز ملی خلیج فارس.
 - ۴- چاپ تمبر بین‌المللی به نام خلیج فارس.
 - ۵- نظر به این که برخی شرکت‌های خصوصی ایرانی در نقشه‌ها و بروشورهای تبلیغی خود این آبراه را بدون نام ترسیم می‌کنند، باید در بخشنامه‌ای جلوی این اقدام غیر مسوولانه گرفته شود و هیچ نقشه‌ای در ایران بدون درج کامل " خلیج فارس" به فارسی و لاتین توزیع نشود.
 - ۶- نظر به اینکه در کشورهای عربی ماهنامه‌هایی با عنوان " تحقیقات علمی خلیج عربی" و یا "باستان‌شناسی و بیولوژی در خلیج عربی" منتشر می‌شود، لازم است وزارت ارشاد از ماهنامه‌هایی که در زمینه‌ی محیط زیست و یا مسائل و موجودات دریایی فعالیت می‌کنند، بخواهد که از پسوند‌هایی مانند خلیج فارس، دریای پارس، پرشن گلف، سینوس پرسیکوس و یا واژه‌های مشابه استفاده کنند.
- در کنفرانس آینده یکسان‌سازی نام‌های جغرافیایی باید درباره موضوع نام‌های مشترک میان چند کشور و یا نام‌های ورای حوزه جغرافیایی چند کشور و به‌ویژه نام خلیج فارس مقاله و گزارش فنی تهیه شود و قطعنامه ویژه‌ای در حفاظت از نام خلیج فارس تصویب شود تا به صورت قانونی بتوان از انتشار اطلس‌های جدید با نام جعلی که با مصوبات، روح و اساسنامه و

اهداف کنفرانس مغایرت دارد، جلوگیری نمود. همچنین برای آگاه‌سازی شرکت‌کنندگان در کنفرانس- که عموماً متخصصان نقشه‌نگاری و مدیران سازمان‌های کارتوگرافی و ژئودزی و روسای گروه‌های جغرافیایی دانشگاه‌ها و موسسات تحقیقاتی هستند، در خصوص سابقه وجه تسمیه نام خلیج فارس، باید کتاب دفاع نامه‌ای مشابه آنچه دولت کره و دولت ژاپن تهیه و پخش کردند، تهیه و در اجلاس توزیع شود.

منابع

- افشار سیستانی، ایرج (۱۳۸۱)، *نام خلیج فارس بر پایه اسناد تاریخی و نقشه های جغرافیایی*. تهران دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه
- اقتداری، احمد (۱۳۸۷)، *خلیج فارس از دیرباز تاکنون: یکصد سال کشمکش پس از پنج هزار سال جنگ و ستیز در گاهواره تمدن*، تهران، امیر کبیر
- انوری، امیر هوشنگ (۱۳۸۶)، *خلیج فارس در حدیث دیگران*، تهران: بنیاد ایرانشناسی
- تکمیل همایون، ناصر (۱۳۸۱)، *خلیج فارس*، تهران: دفتر پژوهش های فرهنگی و هنری چکنگی، علیرضا (۱۳۸۷)، *فرهنگنامه تطبیقی نام های قدیم و جدید مکان های جغرافیایی ایران و نواحی مجاور*، مشهد: بنیاد پژوهش های اسلامی
- حافظ نیا، محمد رضا، ربیعی، حسین (۱۳۹۲)، *مطالعات منطقه ای خلیج فارس*، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
- حمیدی، سید جعفر (۱۳۶۸)، *زمان شناسی تاریخ خلیج فارس*، مجموعه مقالات سمینار بررسی مسائل خلیج فارس، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه
- سحاب، محمودیان (بی تا) *راهنمای نقشه مصور تاریخی خلیج فارس از آغاز تاکنون*. تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
- سعیدی، محمد (۱۳۶۸)، *خلیج فارس در روزگار باستان*، مجموعه مقالات سمینار بررسی مسائل خلیج فارس، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه
- عجم، محمد، (۱۳۸۸)، *اسناد نام خلیج فارس، میراثی کهن و جاودان*. تهران، نشر اوین.
- عقلمند، احمد (۱۳۶۸)، *تحلیلی بر اوضاع ژئوپلیتیک خلیج فارس*، مجموعه مقالات سمینار بررسی مسائل خلیج فارس، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه
- کومار، کرشین (۱۳۷۴)، *روش های پژوهش در کتابداری و اطلاع رسانی*، ترجمه فاطمه رهادوست، با همکاری فریبرز خسروی، تهران: متابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- مجتهدزاده، پیروز (آبان ۱۳۵۴)، *جغرافیای تاریخی خلیج فارس*. تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- میرفخرایی، محمد حسین (پائیز ۱۳۸۳)، *خلیج فارس با یک نام ساختگی برای آن*، ترجمه غفارپوربختیار، فصل نامه تاریخ روابط خارجی، ش ۲۰.
- نشات، صادق (۱۳۴۴)، *تاریخ سیاسی خلیج فارس*، تهران: شرکت نسبی کانون کتاب.